

UNIVERSITATEA “OVIDIUS” DIN CONSTANȚA  
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE  
FILOLOGIE

**REZUMATUL  
TEZEI DE  
DOCTORAT**

*Victor Ion Popa între discursul dramatic  
și cel narativ*

Coordonator științific,  
Prof. univ. dr. PAUL DUGNEANU

Doctorand,  
BOLD MONICA CAMELIA

CONSTANȚA

2015

## Cuprins

|                                                                                               |            |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>Introducere.....</b>                                                                       | <b>3</b>   |
| <b>CAPITOLUL I: Personalitatea creatoare.....</b>                                             | <b>19</b>  |
| <b>CAPITOLUL al II-lea: Considerații asupra perioadei interbelice .....</b>                   | <b>45</b>  |
| 2.1.Repere teoretice .....                                                                    | 45         |
| 2.2.Perspective asupra romanului românesc .....                                               | 47         |
| 2.3.Perspective asupra poeziei românești.....                                                 | 52         |
| 2.4.Perspective asupra dramaturgiei românești .....                                           | 53         |
| <b>CAPITOLUL al III-lea: Dramaturgul.: discursul dramaturgic și spectacolul teatral .....</b> | <b>56</b>  |
| 3.1.Considerații asupra conceptelor de „dramaturgie”, „dramatologie” și „teatrologie” .....   | 57         |
| 3.2.Aplicații .....                                                                           | 71         |
| <b>CAPITOLUL al IV-lea: Structuri românești .....</b>                                         | <b>110</b> |
| 4.1.Sistematica romanelor lui Victor Ion Popa: paradigma diacronică și formele narative ..    | 110        |
| 4.2.Configurații tematice.....                                                                | 114        |
| <b>CAPITOLUL al V-lea: Relații intertextuale în proza lui Victor Ion Popa.....</b>            | <b>151</b> |
| 5.1.Intertextualitatea și teoriile textului .....                                             | 151        |
| 5.2.Intertextualitatea în textele lui Victor Ion Popa.....                                    | 156        |
| <b>Concluzii.....</b>                                                                         | <b>165</b> |
| <b>Bibliografie .....</b>                                                                     | <b>171</b> |

Lucrarea *Victor Ion Popa între discursul dramatic și cel narativ* constituie un studiu de lectură al discursului textului lui Victor Ion Popa și trebuie văzut drept o experiență-cunoaștere a unei realități la nivel sincronic privind rolul scriiturii sale.

Scopul lucrării de față este de a evidenția constituirea unui imaginar al lumii reprezentate în textele scriitorului. O lucrare despre viața și opera unui creator, în cazul nostru Victor Ion Popa, nu înseamnă o descriere statică, o înșiruire de fapte și evaluări, ci un loc de meditație, o cercetare strânsă a relațiilor dintre reușite și eșecuri cu o anumită predilecție pentru analiză. Spiritul neobosit al dramaturgului s-a manifestat în genuri variate și a dezvoltat în diverse direcții o energie de tip constructiv deși existența lui a fost străbătută de o pasiune artistică fundamentală, o floare a harului său, teatrul.

În literatură a creat câteva opere durabile, desprinse din ansamblul variat și mereu interesant al scrierilor sale. Întreaga sa operă respiră sentimentul de înrădăcinare într-un climat național inerent. În toate mișcărilor autorului este o atât de firească aderență la ansamblul românesc al creației, încât curiozitatea sa intelectuală și culturală n-a simțit nicicând nevoia unei cenzuri silnice în numele vreunui exclusivism xenofob. Deschis tuturor îndemnurilor bune din afară, scriitorul simte puternic antecedentele locurilor și oamenilor printre care a crescut.

Astfel, la o lectură atentă a operei sale vom putea descoperi faptul că aceasta presupune înțelegerea fenomenului literar românesc prin raportare la contextul istoric determinant pentru scrierile lui, înțelegerea fenomenului literar din spațiul cultural românesc prin compararea acestuia cu texte similare ale altor autori români sau europeni, dezvoltarea unei identități naționale prin cunoașterea și înțelegerea unor fenomene istorice, artistice și culturale diverse, cum ar fi al doilea război mondial și lupta pentru libertate, conceptul de familie, dezvoltarea simțului estetic, a gândirii critice și autonome, astfel încât lectorul inocent să poată disocia valoarea estetică de kitsch, precum și valoarea culturală de formele subculturale dar și dezvoltarea respectului pentru valorile culturale românești.

Actualitatea temei are în vedere faptul că secolul XX a reprezentat, în evoluția imaginarului umanității, momentul de interes maxim față de cercetarea oricărui tip de discurs. Totuși, prin prezenta teză de doctorat ne interesează deschiderea spre receptarea critică a operei și personalității lui Victor Ion Popa, urmând apoi o prezentare a perioadei interbelice și a personalității polivalente a dramaturgului. Apoi, am ales un autor mai puțin cunoscut și comentat până acum, dorind o analiză obiectivă și pragmatică a discursului dramatic în contrast cu cel narativ. Trebuie cunoscută opera scriitorului ca expresie

artistică superior omenească și a fenomenului original. Am avut în vedere opera, bibliografia, contextul și receptarea operei.

Autorii precum George Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Paul Cornea, Ștefan Cristea, Ov. S Crohmălniceanu, Mircea Ghițulescu, Florin Faifer, Antonin Artaud, Roland Barthes, Gérard Genette, sau Julia Kristeva, sunt doar câteva dintre numeroasele autorități în materie consultate în elaborarea prezentei lucrări. Aceștia sunt doar câțiva dintre cei ce au studiat problematica discursului narativ-teatral fiind preocupați de reconsiderarea dimensiunii teatrale a discursului narativ.

Demersul nostru se încadrează într-o direcție contemporană de revalorizare și recontextualizare a discursului narativ-teatral românesc consacrată multiplelor fețe ale (i)realității reprezentate artistic. Folosim termenul de (i)realitate pentru dubla ipostază: realitatea “reală” și realitatea ficțională.

Toate textele supuse analizei noastre și selectate din bagajul scriiturii lui Victor Ion Popa propun un stil retoric și valoarea acestora este atât la nivel documentar, identitate, etnicitate, cât și la nivel conceptual. Perspectiva de cercetare este una duală, optând pentru o abordare interdisciplinară și comparatistă a temei cercetate.

O trăsătură distinctivă consecventă a atitudinii sale, derivată din ideologia literară a poporanismului a fost profundul său democratism ca scriitor și cetățean, absența oricărei note șovine. Cu această formație democratică și realistă întâmpină realitățile postbelice în care intră ca om maturizat, după lăsarea la vatră. Victor Ion Popa nu va fi influențat decât de contactul pur literar stabilit prin colaborarea sa. Iar din cauza formulării atât de clare și realiste pe care Victor Ion Popa o dă teoriei specificului național în articolele de plastică și care contravine spiritului din publicistica *Gândirii* va continua să publice articolele sale în “Sburătorul” lui Eugen Lovinescu, adversarul cel mai redutabil al ideologiei și tradiționalismului gândirist.

Ipoteza investigației cunoaște o triplă ramificație. Există trei coordonate majore ale tezei: prima ține de valoarea intrinsecă, ontologică a dimensiunii discursive, o a doua coordonată a cercetării noastre o constituie circumscrierea tipologiei discursului textual, iar a treia și ultima coordonată, vizează relația dintre discurs, (i)realitate și reprezentare, deci intertextualitate deoarece am considerat necesară delimitarea factorului caracteristic, desemnarea traseelor de analiză. Scopul este acela de a contura o dinamică a discursului textual al lui Victor Ion Popa și analizarea și definirea specificității sale.

Teza noastră, *Victor Ion Popa între discursul dramatic și cel narativ*, contribuie la îmbogățirea perspectivelor de interpretare ale textelor scriitorului, înregistrându-i

continuitățile și discontinuitățile. Aspectele originale ale cercetării rezultă și din constatarea că textelor sale îi corespunde un anume mod de a fi construit, o tipologie distinctă a visătorului, o altă viziune a (i)realității. De la primii săi pași izbutește să-și impună o fermă disciplinare a cunoștințelor în direcția unei profesionalizări luminate. Ideile de bază ale regizorului, privind tipologia teatrală, specificul repertoriului, stilul regizoral, se vădesc acum, iar activitatea lui pe această scenă cuprinde în stadiu embrionar cele mai multe dintre preocupările care vor însufleți viitoarele sale guvernări regizorale.

Semnificația și valoarea aplicativă a cercetării rezultă din noutatea perspectivei asupra receptării accepțiunilor și formelor discursive teatrale, dublată de circumscrierea unei anumite tipologii a scriiturii sale.

Structura lucrării delimitează o parte de fundamentare teoretică și una de cercetare. Tema abordată în prezenta lucrare este interesantă datorită faptului că sunt analizate diferite texte ale lui Victor Ion Popa, texte aflate într-un continuu proces de *reinterpretare*, accentul căzând pe faptul că textele lui pun în scenă exprimarea (i)realității prin artificialitatea stărilor, pe redundanța semantică sau pe formulele repetitive. Prin prezenta lucrare scoatem în evidență factorul comunicativ al scriiturii autorului. Scopul și obiectivele investigației se referă la cercetarea elementului dimensiunii situaționale a lumii din perspectiva structurii discursului narativ, analiza conceptelor de naratologie, dramaturgie și discurs în contextul studiilor de specialitate din această perioadă ca:

Albérès, R.-M., *Istoria romanului modern* (traducere de Leonid Dimov), București, Editura Pentru Literatură Universală, 1968, *Romanul scriiturii* de Roland Barthes (antologie, traducere de Adriana Babeți și Delia Șepețean-Vasiliu), București, Editura Univers, 1987, *Introducere în teoria lecturii*, de Paul Cornea, București, Editura Minerva, 1988, *Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune* de Gérard Genette (traducere și prefață de Ion Pop), București, Editura Univers, 1994, *Problemele structurării textului* de Julia Kristeva în *Pentru o teorie a textului. Antologie Tel-Quel 1960-1971* (ed. Adriana Babeți), Editura Univers, București, pp. 250-272, Adam, Jean Michel, Revaz, Francoise, *Analiza povestirii* (traducere de Sorin Pârvu), Iași, Institutul European, 1999. Alexandrescu, Sorin, *Privind înapoi modernitatea*, București, Editura Univers, 1999, Antonin Artaud, *Teatrul și dublul său* (traducere de Voichița Sasu și Diana Tihu-Suciu), Cluj-Napoca, Editura Echinoc, 1997 etc.

Am ținut cont și de monografii și reflectarea diacronică: *Istoria literaturii române. Dramaturgia*, de Mircea Ghițulescu, (București, Editura Tracus Arte, 2008), *Istoria literaturii române contemporane, 1900 – 1937*, a lui Eugen Lovinescu, ediție îngrijită de

Eugen Simion, (București, Editura Minerva, 1989), *Victor Ion Popa*, de V. Mândra, (București, Editura Albatros, 1975), *Istoria Literaturii Române*, Vol. I de Ion Negoïtescu, (București, Editura Minerva, 2001), *Opinii și atitudini* de Camil Petrescu, ediție îngrijită și prefată de M. Bucur (București, Editura Cartea românească, 1962), *Istoria literaturii române de la origini pâna în prezent*, de G. Călinescu, ediție fascimilă, București, Editura Semne, 2003, *Scrieri*, Vol. IV, de Pompiliu Constantinescu, (București, Editura Minerva, 1970), *Victor Ion Popa* de Ștefan Cristea, (București, Editura Minerva, 1973), *Literatura română între cele două războaie mondiale*, Vol. III, de Ov. S. Crohmălniceanu (București, Editura Minerva, 1975) ș.a.

Insistăm asupra formelor semnificative ale elementelor narativ-dramatice pe axa spațiu civic-realitate-irealitate, aspect care permite observații relevante privind interdependența dintre discursurile textuale și marcatorul lingvistic utilizat. Obiectivele lucrării vizează evidențierea dramei omului modern în contrast cu mitul familiei, introducerea conceptului de „teatrolog” sau despre arta spectacolului, perspectiva discursului narativ, considerațiile asupra noțiunilor de dramaturgie și teatrologie, ipostaza de romancier a lui Victor Ion Popa. Nu ne-am propus un studiu diacronic al dramaturgiei românești, nici analiza evoluției sale din perspectiva modelării matematice și statistice, ci o abordare comparativ-istorică, descriptivă și structurală a operei complete și complexe pe care ne-a oferit-o dramaturgul și romancierul Victor Ion Popa. Obiectivele mai importante ale lucrării sunt: identificarea teoriilor textuale relevante demersului nostru științific; evidențierea efectelor estetice ale limbajului, studierea diferitelor texte ale scriitorului; reactualizarea și decodificarea elementelor de strategie textuală în cazul scriiturii; relevarea importanței modificărilor tematice, stilistice și retorice în textul lui Victor Ion Popa; revalorizarea discursului dramatic.

Partea teoretică urmărește atât receptarea scriitorului Victor Ion Popa cât și perioada interbelică sau al doilea clasicism românesc la nivelul romanului. Partea de cercetare constă în analiza diferitelor texte ale creatorului. Teza conține o *Introducere*, destinată unor precizări de ordin general cu privire la premisele, intențiile și metodele cercetării, urmată de cinci capitole, dintre care primele capitole, *Personalitatea creatoare* și *Considerații asupra perioadei interbelice* includ atât date biografice și de istorie literară, cât și considerații teoretice. Capitolele trei, patru și cinci, *Dramaturgul: discursul dramaturgic și spectacolul teatral*, *Structuri românești* și *Relații intertextuale în proza lui Victor Ion Popa*, constituie nucleul de investigație a tezei, centrându-se pe configurarea unor tipologii textuale, a unor structuri ale discursului narativ și dramatic, a raportului

(i)realitatea și evoluția ideii de reprezentare a realității etc. Lucrarea cuprinde, desigur, și secțiunile *Concluzii* și *Bibliografie*.

Menționăm că în elaborarea prezentei teze de doctorat nu există criterii care să evidențieze o cronologie clară a alegerii textelor lui Victor Ion Popa în succesiunea lor temporală, deoarece se pot face conexiuni între diferitele etape ale scriiturii sale.

**Capitolul I: Personalitatea creatoare** are în vedere prezentarea omului Victor Ion Popa, a activității sale creatoare, experiența sa de autor dramatic, regizor, director de teatru, îndrumător al vieții teatrale, autor de nuvele, romane, schițe și povestiri. În acest prim capitol afirmăm că viața lui Victor Ion Popa desenează parabola destinului marcat, nu rareori de pauperitate și vicisitudini, destin pe care el l-a suportat cu o înaltă etică a modestiei, demnității și răbdării. O personalitate artistică polimorfă care pentru a depăși neajunsurile și adversitățile vieții a îndeplinit multe și diverse meserii: desenator excelent, pictor și poet, nuvelist și romancier dar s-a devotat teatrului pentru care a avut o autentică pasiune, a fost sufleur, secretar, regizor, director de scenă și de teatru, scenograf, iar cei care l-au cunoscut își amintesc că nu pregeta să fie, când era nevoie, chiar zidar, croitor, mașinist, electrician, substituent al comitetului de lectură și, adeseori, dactilograf. A realizat la noi primele spectacole pentru copii și școlari, a fost profesor de artă dramatică și a cheltuit o imensă energie pentru a întemeia un teatru muncitoresc și sătesc. A fost și muzeograf în linia resuscitării inovatoare a disponibilităților specificului național.

În acest sens, ne propunem să oferim o perspectivă de ansamblu asupra celui care a fost Victor Ion Popa și să facilităm comprehensiunea evoluției acestuia, prin prezentarea operei sale. Unul dintre roadele cele mai însemnate ale contactului cu *Viața Românească* este pentru Victor Ion Popa înțelegerea adâncă a necesității specificului național în opera de artă, prețuirea realistă a țăranului, simpatia pentru literatura rusă, inspirate mai ales de profesorii Ion Paul și Garabet Ibrăileanu.

Scopul social al artei și mai ales lupta pentru apărarea specificului ei național, împotriva concepțiilor și normelor estetizante, vor constitui cea mai de seamă învățătură primită de la criticii doctrinari de la *Viața românească*, pentru întreaga activitate culturală, literară și artistică a lui Victor Ion Popa. Din poporanismul radicalismului politic, el avea să rețină și o latură negativă, cea a radicalismului sterist.

Mai târziu însă, comediile sale muncitorești de la Teatrul *Muncă și lumină*, din anii de dictatură regală și antonesciană, ni-l arată însă a fi renunțat cu totul la aceste reminescente steriste.

O trăsătură distinctivă consecventă a atitudinii sale, derivată din ideologia literară a poporanismului a fost profundul său democratism ca scriitor și cetățean, absența oricărei note șovine. Cu această formație democratică și realistă întâmpină realitățile postbelice – ne referim la Primul Război Mondial - în care intră ca om maturizat, după lăsarea la vatră.

Teoria specificului național a lui Victor Ion Popa cultivă nu numai elementele umaniste, progresiste ale culturii populare, sau spiritul creator popular, aplicat noilor realități în devenirea lor istorică, ci implică imperativul civilizării și culturalizării în condiții specifice poporului nostru, în spiritul articolelor lui Garabet Ibrăileanu pe aceeași temă. Deschis ideii circulației universale a valorilor, accentul va cădea asupra structurii sufletești distinctive și asupra specificului rural istoricește constituit al vieții naționale. Este valorificat elogiul caracteristic vieții rurale și se pare că va persista ca o expresie a diferenței particulare a acestei lumi.

Astfel, prin corelarea constantă a vieții cu opera sa și cu alte nume din aceeași perioadă, dorim să prezentăm în general interesul pentru valorile și tradițiile românești, absorbite în opera sa. Nu în ultimul rând, în contextul actual, cel al integrării europene sub principiul „unitate în diversitate”, un astfel de demers este binevenit, întrucât oferă o viziune asupra fenomenului cultural românesc și, de asemenea, conturează o imagine semnificativă asupra culturii naționale în contact cu cea europeană.

**Capitolul al II-lea: Considerații asupra perioadei interbelice** cuprinde două mari părți, fără a se face vreo delimitare între ele deoarece sunt inter-legate: contextul epocii și observații cu privire la romanul românesc interbelic, unde ne interesează înțelegerea ideii de roman, clasicism românesc, perioadă interbelică, elemente ce reprezintă o prioritate a conținutului. Acest al doilea capitol, *Considerații asupra perioadei interbelice*, este împărțit în patru subpuncte: 2.1. *Repere teoretice*, 2.2. *Perspective asupra romanului românesc*, 2.3. *Perspective asupra poeziei românești* și 2.4. *Perspective asupra dramaturgiei românești*.

În subpunctul 2.1. *Repere teoretice* aflăm faptul că perioada interbelică s-a suprapus cu etapa modificărilor în structura și în metoda romanului modern din Europa, iar din subpunctul 2.2. *Perspective asupra romanului românesc* descoperim faptul că romanul românesc a apărut relativ târziu pe scena europeană. În primele două decenii ale secolului al XX-lea preferința prozatorilor era dată, per ansamblu, de structurile epice lineare, schiță, nuvelă, povestire, realizate în formule preponderent tradiționale. Romanul era sărac nu doar din punct de vedere statistic, ci și sub aspectul sincronizării lui cu romanul universal,

dar perioada interbelică aduce cu sine modificarea paradigmei.. De altfel, majoritatea prozatorilor interbelici, dacă nu debutează cu nuvelă, totuși practică genul, însă consacrarea o obțin, în general, ca romancieri. Este perioada în care se practică eseu, publicistica, pamfletul, memorialistica, jurnalul intim, corespondența. Acesta este momentul în care proza începe să se elibereze de sub presiunea realului. În fond, acum care are loc a doua bătălie<sup>1</sup> „canonică în sens propriu va fi declanșată, în jurul Primului Război Mondial, de E. Lovinescu, în numele modernismului. Deși se revendică de la Maiorescu și califică drept maioresciene generațiile succesive de critici adevărați, Lovinescu deschide drumul canonului modernist. După canonul romantic-național (1840-1883) și acela clasic-victorian (1867-1916), în care trebuie cuprinse și reacțiile de tot felul de la răscrucea secolelor XIX și XX, canonul modernist ocupă întreaga epocă interbelică, anticipat de mișcarea simbolistă de la începutul secolului și nu doar prelungit până în 1947, dar retrezit la viață de neomodernismul anilor '60 -'70. Mai bine de jumătate din secolul XX e dominată de modernism.”

Sunt amintite și revistele *Gândirea* care a promovat curentul tradiționalist-ortodox, *Revista Fundațiilor* - *Revistă lunară de literatură, artă și cultură generală* revista *Contimporanul* care s-a plasat între curentul modernist și cel tradiționalist-ortodox, revistele avangardiste *Punct*, *Integral*, *Urmuz*, *Viața literară* ș.a. care au avut drept scop înfățișarea spiritului românesc în orice creație de valoare.

În perioada interbelică literatura română se caracterizează printr-o remarcabilă dezvoltare a romanului, lărgindu-și tematica. Garabet Ibrăileanu vorbește despre existența a două tipuri importante de roman: a) romanul de creație, ilustrează personajele în special prin comportamentul lor și b) romanul de analiză, este interesat de psihic. Romancierii experimentează tehnici multiple ale romanului modern, pe lângă roman în proza interbelică se dezvoltă nuvela, reportajul literar, dar și proza originală a lui Urmuz. Mai mult, statutul poetului se modifică. Spre exemplu, dacă în modelul antic acesta era văzut drept o simplă „voce”, acum acesta se simte un înstrăinat, o „mască”, ajungându-se la o desacralizare a poeziei, la o descindere a acesteia în cotidian, în banal, la dobândirea conștiinței de sine.

Modernizarea romanului românesc interbelic a însemnat tranziția de la narațiunea heterodiegetică cu narator omniscient și omniprezent la narațiunea homodiegetică în care naratorul este un personaj, participant sau martor la evenimente.

---

<sup>1</sup> Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, p. 17

În subpunctul 2.3. *Perspective asupra poeziei românești* notăm faptul că aceasta nu copiază, nu imită sentimentul, ci subliniază un aspect, primordial în descifrarea fenomenului poeziei românești și a atitudinii scriitorului în literatură. Prin acest subcapitol se asigură o constantă legătură între viața și opera lui Victor Ion Popa și, implicit, definirea portretului spiritual al scriitorului.

Personalitatea, acuratețea și strălucirea condeiului ce răzbăteau din scrierile sale i-au determinat pe critici să vorbească despre un polisemantism al expresiei și al valențelor limbajului metaforic în cazul lui Victor Ion Popa.

În subpunctul 2.4. *Perspective asupra dramaturgiei românești*, Mihail Sebastian, în al său *Jurnal*, II, afirma că teatrul reprezintă un domeniu în care obișnuințele, clișeele, tiparele, procedeele mecanice sunt greu de urnit. Pentru definirea caracteristicilor diverselor forme de manifestare dramatică în teatrul lui Victor Ion Popa, se impune sublinierea faptului că spectacolul dramatic reprezintă una dintre cele mai vechi forme ale expresiei artistice. Totuși, în istoria evoluției teatrului au fost câteva momente eliptice, ce au adus nevoia de îmbunătățire a configurațiilor dramatice tradiționale. Deoarece structurile dramatice despre care vorbea Mihail Sebastian se fixaseră într-un stereotip, putem aprecia drept expresii ale teatrului modern toate acele piese ce se îndepărtează sau modifică tiparele consacrate, rigide, începând chiar cu comediiile caragialiene din a doua jumătate a secolului XIX și continuând cu teatrul de idei al lui Camil Petrescu, mitic-expresionist al lui Lucian Blaga, cel liric și sentimental al lui Mihail Sebastian până la comedia și farsa absurdului prin Eugen Ionescu, *Englezește fără profesor* (1943 – primele încercări ar data chiar din 1941), versiunea franceză cu modificările de rigoare (*La Cantatrice Chauve*), reprezentată la Paris în 1950, și Gheorghe Ciprian cu *Capul de rățoi* (1938). În perioada interbelică și chiar postbelică, în neomodernismul anilor șaiszeci și șaptezeci, speciile dramatice tradiționale se intersectează și amalgamează, disticțiile dintre epic, liric și dramatic, estompându-se. Ca atare în perioada postbelică se vorbește despre antiteatru, antiliteratură, antipiese.

Actanții teatrali sunt stilizați și nu mai prezintă tipicitatea caracterologică sau socială din dramaturgia epocilor anterioare. Dispare psihologia verosimilă a personajelor care nu mai au identitate, uneori identitatea fiindu-le sugerată prin nume, deseori devenind personaje generice.

Revenind la piesele lui Victor Ion Popa, acestea propun cititorului, cel puțin în *Take, Ianke și Cadâr* un conflict inedit și un actant individualizat. Decorurile minimalizate,

gesturile simple ale personajului, subliniază ideea că teatrul este arta care ilustrează viața omenilor, care se dezvoltă simultan cu omul care îi dă viață.

Literatura română interbelică este deschisă mai multor modele și, deopotrivă, își afirmă propria identitate răspunzând, aparent sau real, conceptului lovinescian de sincronism.

**Capitolul al III-lea: Dramaturgul: discursul dramaturgic și spectacolul teatral** se axează pe două mari părți : *Considerații asupra conceptelor de „dramaturgie”, „dramatologie” și „teatrologie”* și *Aplicații*. Elementele pe care le propunem spre discutare în acest capitol țin de valorificarea condițiilor comunicative și a modalităților de creativitate verbală ce contribuie la formularea semnificației comicului în discurs. Un aspect fundamental ce se impune a fi investigat, în acest cadru, este pulverizarea/dezagregarea limbajului și a logicii ca modalități de judecată și comunicare prezente în discursul comic. Respectând imperativul de a trata comicul sub mai multe ipostaze, teza se racordează orientării moderne de a considera discursul comicului ca subiect de cercetare din unghiul ordonării și analizei sistemice, punând în lumină conexiunile și regulile de restricție intersistemice, proces permițând concretizarea sa în definirea unui aspect de universalitate. Dacă luăm în considerație palierul de expresie al comicului, consemnăm interesul vizibil al lingvisticii interacționale de a descrie și a formula actele verbale ce pot defini formula implicitului, factor important în înțelegerea complexă și nuanțată a mesajului. Dar comicul este, în substanță, implicitul care nu se actualizează la nivelul de suprafață al comunicării, fapt ce favorizează noi cercetări.

În cel dintâi subcapitol, *Considerații asupra conceptelor de „dramaturgie”, „dramatologie” și „teatrologie”*, se pun în discuție noțiunile cheie, după cum putem deduce și din titlu. Concepția lui Victor Ion Popa despre teatru se înscrie în tradiția literaturii române de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX dar în universul teatral este modernă și ocupă un loc fruntaș cu teatrul românesc modern. Sesizăm în vocea lui Victor Ion Popa un timbru propriu și original chiar dacă teatrul reprezintă o activitate învățată, care se desfășoară după legi proprii, speciale, în condiții aparte și cu o finalitate estetică.

Așadar se poate discuta despre teatru în calitate de artă între celelalte arte, dar și despre o artă teatrală, altfel zis capacitatea în temeiul cunoașterii de a realiza spectacole. În raport de explicațiile (semantismul) date conceptului, teatrul poate fi receptat, sau nu, ca un act de comunicare. Teatralitatea indică evidența teatrului într-o operă ce poate deveni

aptă pentru a fi adus pe scenă. Am intenționat să distingem modalități ale reprezentării teatrale în scrierile autorului, având ca punct de plecare definițiile Mihaelei Constantinescu și ale Annei Ubersfeld. Acest aspect (teatralitatea), interesează și proza deoarece în romanele lui Victor Ion Popa sunt decelate și procedee ale reprezentării teatrale.

Un alt factor avut în vedere este receptorul fenomenului teatral. La începutul secolului al XX-lea majoritatea spectatorilor proveneau din mica burghezie. Caragiale ne-a dat un indiciu satiric în *O noapte furtunoasă*, iar îngrijorarea de a nu șoca moralitatea și gustul acestuia, a acționat ca o cenzură internă, inhibantă pentru orice demers de modernizare.

Referindu-ne la compoziția publicului românesc după 1918, observăm că aria lui se lărgise prin accesul la viața mondenă și spirituală a unor categorii mai largi de oameni care își puteau permite acest lux, în special pături ale burgheziei și ale intelectualității. Astfel că majoritatea repertoriului dinaintea războiului s-a perpetuat și după 1918, ceea ce este explicabil prin forța de atracție pe care o exercita o lume rafinată și elegantă în fața publicului nou și pe care o asemenea existență îl seducea, vroia să o imite și la care năzuia să ajungă. Privită în ansamblu opera lui Victor Ion Popa pare a nu fi parcurs etapa uceniciei, deoarece scriitorul era pe deplin familiarizat cu peisajul literaturii (text și context) contemporane lui și, indubitabil, a ținut cont și de experiența predecesorilor.

Opera sa presupune și o latură a observației exacte, a realismului psihologic, subordonând-o specificului național. Victor Ion Popa pune accent pe morală. În piesele sale acesta se oprește asupra burgheziei, a luptei politice. Personajele cele mai satirizate sunt cele convinse de trăinicia principiilor sale, suferă în toată comedia o dezmințire nemiloasă a acestora, fără să o știe. Și limbajul personajului crește enorm aspectul comic. Personajele cheie sunt tratate în piesă într-un grotesc total, reduse, ca într-o caricatură, la două elemente: limbajul și gesturile. Păstrează iluzia că luptă împotriva nedreptăților sau pentru găsirea fericirii lor pentru a-și construi o viață mai bună, chiar dacă se mișcă stângaci. Cheia de boltă a concepției lui Victor Ion Popa despre teatru este rolul educativ-spiritual al acestuia, văzut ca o terapie superioară, capabilă să umanizeze omul prin concentrarea adecvată a realității. Încercând să definim orientarea lui Victor Ion Popa în teoria și practica spectacolului de teatru, ne apare cu evidentă abilitatea sa pentru formele clare, ale autenticității poetice, înclinarea sa vădită pentru demonstrația scenică în simboluri de o liniaritate ardentă. Pleacă în creațiile sale regizorale dar și în articolele critice de la obligația unui joc scenic imaginar în marginea textului. Aceasta ne ajută să clarificăm poziția față de raportul dintre regizor și autorul dramatic. Părerea lui este că regizorul poate depăși autoritatea dramaturgului, chemat să slujească cu onestitate

intențiile autorului piesei. Idealul poate fi atins cum am mai spus doar în prezența regizorului-scriitor. Pledând cauza dramaturgiei originale, scriitorul are în vedere și rezolvarea decalajului de cifru, menținut față de un public cu o structură națională determinată. Pieseile lui înglobează în sine vieți omenești distincte, caractere tipice care se consumă sub privirea spectatorului. În teatrul lui său, mișcarea este determinată de evenimente sau de acțiuni, care produc transformări între starea inițială și cea finală a procesului dramatic, alături de schimbul de replici. Didascaliile sunt reduse comparativ cu frecvența replicilor și cu spațiul dialogului. Un mare merit îl are Victor Ion Popa și în organizarea și crearea repertoriului teatral sătesc unde exclude preocuparea pentru tragic și dramatic dând-ui mai ales o menire educativ-satirică prin mijloacele comicalului. Sunt atacate zgârcenia chiaburească în *Plata birului*, căsătoria din interes material în *Deșteapta pământului* sau femeia leneșă și guralivă în *Eu tac, tu taci, el tace... ea vorbește*. Unitatea piesei, inclusiv atmosfera, se constituie și din cizelarea argumentației dramatice, realizată, cel puțin în câteva piese, cu mare artă.

În subpunctul 3.2 *Aplicații*, notăm faptul că opera dramatică a lui Victor Ion Popa stă parcă în umbra marelui dramaturg, Ion Luca Caragiale. Privită mai mult ca o confesiune, unde accentul cade pe nota afectivă, opera lui vrea să emoționeze, și în același timp să inițieze personajul, dovedindu-se o un strigăt interior și, totodată, ecou al mulțimii, ce se identifică cu trăirile unor generații întregi. Deși se bazează pe o estetică a eșecului, relatarea în sine reprezintă un fapt care trebuie împărtășit și cu altcineva. Creația sa presupune și o latură a realismului psihologic, ce poate fi inclusă apoi în specificul național.

Cheia de boltă a concepției lui Victor Ion Popa despre teatru este rolul educativ-spiritual al acestuia, văzut ca o terapie superioară, capabilă să umanizeze omul prin concentrarea adecvată a realității.

Încercând să definim orientarea lui Victor Ion Popa, în teoria și practica spectacolului de teatru, ne apare cu evidență abilitatea sa pentru formele clare, ale autenticității poetice, înclinarea sa vădită pentru demonstrația scenică în simboluri de o liniaritate evidentă. Victor Ion Popa pleacă în creațiile sale regizorale, dar și în articolele critice de la obligația unui joc scenic imaginar în marginea textului, ceea ce ne ajută să clarificăm poziția acestuia față de raportul dintre regizor și autorul dramatic. Convingerea lui este că regizorul poate depăși autoritatea dramaturgului, dar în contextul social-istoric dat, este chemat să slujească cu onestitate intențiile dramaturgului. Idealul poate fi atins cum am mai spus doar în prezența regizorului-scriitor.

Pledând cauza dramaturgiei originale Victor Ion Popa are în vedere și rezolvarea decalajului de cod local-universal, în fața unui public cu o structură națională determinată. Piesele lui Victor Ion Popa înglobează în sine caractere tipice și, totodată, destine omenești distincte, care se vor consuma sub privirea spectatorului.

În teatrul lui Victor Ion Popa, mișcarea este determinată de evenimente sau de acțiuni, care produc transformări între starea inițială și cea finală a procesului dramatic, alături de schimbul de replici. În piesele lui Victor Ion Popa didascaliile sunt reduse comparativ cu frecvența replicilor și cu spațiul dialogului.

Un mare merit îl are Victor Ion Popa și în organizarea și crearea repertoriului teatral sătesc unde excludea preocuparea pentru tragic și dramatic, imprimându-i, în special, o menire educativ-satirică prin mijloacele comicului. Sunt atacate zgârcenia chiaburească în *Plata birului*, căsătoria din interes material în *Deșteapta pământului* sau femeia leneșă și guralivă în *Eu tac, tu taci, el tace... ea vorbește*.

La Victor Ion Popa unitatea piesei, inclusiv atmosfera, se constituie și din cizelarea argumentației dramatice, realizată, cel puțin în câteva piese, cu mare artă.

**Capitolul al IV-lea: Structuri românești**, ca și cel anterior, este unul aplicativ. În această parte am avut în vedere detalierea ideii de romanțier așa cum este aceasta aplicabilă scriiturii lui Victor Ion Popa. Acest capitol cuprinde două mari părți: *4.1 Sistematica romanelor lui Victor Ion Popa: paradigma diacronică și formele narrative* și *4.2. Configurații tematice*.

Opera creatorului prezintă o imagine de ansamblu unde nu se discută nici despre sine, nici despre un stereotip anume, ci ilustrează un ins universal integrat în lumea proprie. Acest capitol completează aceleași aspecte, într-o nouă ipostază, prin continuitatea orientărilor literare de la realismul secolului al XIX-lea, spre modernism, cel din urmă punându-și amprenta asupra tuturor genurilor și speciilor literare, așadar și asupra teatrului. Păstrând intactă credința pentru teatru, acesta va dezvolta impactul creșterii în literatură a factorului subiectiv, inserând subtil elementul epic în structura sa, ceea ce va schimba rolul dramaturgului dintr-un comentator obiectiv al celor întâmplate, cu un participant adânc implicat în evenimente, metamorfozându-se într-o figură creată după legile creației artistice. Ineditul artistic al teatrului lui Victor Ion Popa îl constituie în substanța epicului pe alocuri, chiar cea a liricului. Ca un axis mundi al operei stă individul pătruns de fluxul istoriei, cel care va creiona o altă trăsătură a formei teatrale.

Concentrarea scriitorului, mai ales după 1932, se explică, după cum s-a observat, prin vocația lui de povestitor. În opera sa <sup>2</sup>”regăsim cele mai autentice calități ale acestei rase de povestitori: lirism discret, dar continuu, cunoaștere adâncă a sufletului țărănesc, sfătoșenie molcomă, melifluă, ruralism mai mult idilic, folclorism strict artistic, fluentă și puritate verbală; tot ce poate încânta o ureche deprinsă cu ritmul și o minte puțin adormită. În schimb și defectele rasei: lipsă de nerv, de vioiciune, crâncenă inflație și a amănuntelor ne semnificative și a unei incantații verbale fără odihnă, neputința restrângerii la esențial”.

Personajele pieselor s-au diversificat într-un mod fericit, în reprezentări variate și ating, de câteva ori, în creația de proză o tonalitate mai adâncă, o elevație spirituală deosebită. Astfel se certifică abilitatea autorului pentru dialectica ingenuității, stânjenită adesea de cerințele dramei, și care a cunoscut în epica nezăgăzuită a romanului și nuvelei o adevărată eliberare.

Cum se cunoaște, preocupările pentru proză ale lui Victor Ion Popa s-au concretizat și în nuvelistică, pe lângă realizările de la nivelul creației lui majore din teatru și roman. Chiar și celor mai bune nuvele ale sale li se potrivește titulatura de „romane mici”, pe care autorul o introduce în subtitlul volumului *Ghicește-mi în cafea*, „*Mic roman, urmat de alte mici romane și de altele mai mici pur și simplu*”.

Opera lui Victor Ion Popa este expresia unei mari nostalgii. Povestirile și nuvelele sale sunt pretextul unei întoarceri în timpul și spațiul celei dintâi imagini a oamenilor. Există însă și unele nuvele în care autorul s-a lăsat antrenat de demonstrarea unei teze și nu a atins adâncimile reale ale vieții, și aceste bucăți se fac mai simțite, concepte estetice sau ideologice gândiriste.

Nuvelistica lui Victor Ion Popa este variată, plină uneori de pitoresc și de umor, ca în ineditul fantastic și bogat al expresiilor faciale ale bătrânilor uitați de vreme din peștera de la Țuia Neagră, care povestesc istoria înfumurării prostești a lui Napoleon când a pornit la cucerirea Rusiei - *Schivnicul de la Țuia Neagră*.

Victor Ion Popa nu aduce inovații, ci doar o superioară acuratețe stilistică și o tehnică literară mai sigură și mai evoluată. Virtuozitatea lui Victor Ion Popa este de a împrumuta prin ingenuitatea sufletească și „cumințenia” universului său, verosimilitate celor mai puțin credibile situații.

Trăirile proprii ale prozatorului sunt trecute în registrul generalizării, ilustrând o conexiune complexă între sentimentele acestuia și cele ale omului universal observându-se o

---

<sup>2</sup> Eugen Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, (I-VI, 1926-1929)

rezonanță a sentimentelor întregii societăți. Relatările istorice sunt trecute prin introspecția trăirilor personajelor, până la apogeul evoluției societății românești. Se desprinde astfel o imagine artistică de sinteză, prin corelarea individualului cu particularul, și în același timp cu cea a scriitorului, nefiind totuși identică acesteia.

Interesant de urmărit în psihologia atât de complexă a eroului, este modul în care urmărește justificarea sau nedreptatea morții. Nici în moartea dușmanului nu poate să nu vadă distrugerea vieții unui semen. De asemenea, moartea ostașilor lui de glonțul dușmanului, îi produce o ură adâncă contra războiului.

Absurditatea uciderii omului de către om, acceptată cu crispare sau împietrire, devine, în asemenea situații, un dezastru sufletească pentru erou. Sentimentalismul și mila găsesc o ripostă aspră din partea legilor războiului: eroul, aplecat să depună o jerbă de flori pe crucea unui dispărut, este ochit, din fericire fără succes, de dușman.

Maniera prin care Victor Ion Popa reușește să transpună drama universală a omenirii se aliniază unui alt nivel, diferit de cel al scrierilor românești de până atunci, în universul operei sale existând o altă scară evolutivă în încercarea autorului de a descifra universul spiritual al omului contemporan spre aspirația de a reda tensiunea trăirilor sufletești. Oropsii, sunt zugrăviți prin expresivitatea emoțională ce închistează în sine nu doar drama personală, ci și cea a milioaneilor de oameni contemporani cu el. Latura psihologică atinge astfel cote paroxistice și reprezintă un instrument special de a transpune lectorului avizat, trăirea textului.

**Ultimul capitol, al V-lea: Relații intertextuale în proza lui Victor Ion Popa**, are în vedere ideea exprimată chiar din titlu, aceea de intertextualitate. Acest capitol cuprinde două mari părți: *5.1. Intertextualitatea și teoriile textului* și *5.2. Intertextualitatea în textele lui Victor Ion Popa*.

În subpunctul *5.1. Intertextualitatea și teoriile textului* notăm faptul că conceptul de intertextualitate are ca premisă prealabilă prezența unei interacțiuni, a unei corelații din cadrul unui text. Orice text se referă implicit sau explicit la un număr de texte spre care este orientat. În sens larg, intertextualitatea reprezintă raportul unui text cu alte texte, pe care le include și le modifică în câmpul aceleiași culturi literare, iar în accepție strictă, conceptul desemnează preluarea în discurs a unui fragment de enunț din alt text și autor.

Cum se cunoaște, textul ca intertextualitate nu mai este considerat drept o structură, ci o structurare, ceea ce îl precedă în spațiul presupozitional fiind alte texte sau, cel puțin, un alt text care urmează a fi transformat de textul aflat în discuție. Astfel,

elementele asimilate și transformate din textul străin, sau din textele străine, devin părți esențiale în noul text, părți componente ale acestuia.

În subpunctul 5.2. *Intertextualitatea în textele lui Victor Ion Popa*, urmărim cum se manifestă la nivel discursiv acest procedeu în ansamblul operei sale., abordând însă și alte aspecte.

Poemul prezintă un eu liric confruntat cu viața din spațiul cuvintelor, acolo unde materialul lingvistic cunoaște o multitudine de interpretări. Cuvintele se transformă în simboluri: veșnicie, viață, moarte și, nu în ultimul rând, efemeritate.

Natura ontică este singura obsesie a individului arhaic. Numai cu ajutorul identității de percepție și de gândire geneza mitică individuală poate fi acceptată de către colectivitate. Savantul Carl Jung este cel care descoperă inconștientul colectiv, termen ce generează un amalgam de noi arhetipuri. Acest mit permite aflarea drumului spre latura de suprafață a inconștientului. Vechiile mitologii ne ajută să deducem ipoteza că fiecare dintre ele reflectă ca într-o oglindă concepția arhaică despre laturile obscure ale omului și univers, proiectându-și propria personalitate, și contribuind la definirea notelor caracteristice ale culturii unui popor.

În ceea ce privește creația dramatică aceasta reliefează confruntarea între cele două lumi- cea ideală, a oamenilor verticali, cu personalitate puternic conturată, nonconformiști, și lumea personajelor slabe, condusă după reguli impuse.

Astfel, lumea pe care Victor Ion Popa o reprezintă se sprijină pe următoarele contradicții, categorii antagonice: viață/ vital/ vitalitate, moarte/ letal/ letargie; uman/ nonuman/ mecanic/ automatism; omul gânditor/ omul posibilităților/ omul creator, omul sloganelor/ omul fără însușiri; gândirea liber consimțită, iscoditoare, supunerea/ lipsa de discernământ/ ne-rațiunea; acțiune conștientă, responsabilă, servitute față de o forță considerată superioară etc.

Ca prozator, Victor Ion Popa este un scriitor obiectiv, dar nu este un scriitor indiferent pentru că, deși pare îngăduitor cu personajele sale, este un observator critic al moravurilor sociale și politice ale timpului său.

Motivele omniprezente ale operei sunt sfârșitul, moartea, extincția, aspecte care se regăsesc frecvent în literatura universală. Sub condeiul scriiturii lui Victor Ion Popa ele dau impresia că vor să șteargă cu buretele păcatele întregii omeniri. În contextul acestor frământări, glasul lui Victor Ion Popa se transformă ca un ecou expresiv al idealurilor, al deznădejdiei, unei întregi generații ce-și așteaptă parcă neputincioasă sfârșitul. Cronică a unor evenimente istorice din secolul al XX-lea, a destinelor celor din generația sa, ca și a

țării în general, străbătută de sentimentul neliniștii și al unui deznodământ implacabil, opera lui Victor Ion Popa este bazată pe o gândire istorică, sprijinită pe modelul „plenitudinii temporale”, presupunând mersul timpului din trecut spre prezent și viitor, cele trei componente ale procesului istoric, leagă trecutul, prezentul și viitorul într-un moment unic, făcându-le să coexiste.

Receptarea operei lui Victor Ion Popa - ca în cazul oricărui autor - în calitate de produs al scriiturii<sup>3</sup> „în regim ficțional presupune trei planuri conexe, diferențierea lor fiind dictată de imperativele teoretico-analitice: *poesisul* (disponibilitatea artistului de a edifica lumea prin creația ficțională), *aesthesisul* (impactul cognitiv al artei ca mod de prospectare a realității) și *catharsisul* (funcția comunicativă a practicii ficționale, prin participarea implicită a receptorului virtual și aceea efectivă a receptorului concret).” Numele lui Victor Ion Popa este pus în valoare de piesa *Take, Ianche și Cadâr*. Însă putem afirma că acesta este un scriitor complex și valoarea atribuită până la prezenta lucrare operei sale, este departe de cea care i se cuvine .

Perspectivile de cercetare utilizate presupun îmbinarea metodelor semantico-textuală cu cea comparativă și sociocritică prin intermediul cărora dorim să realizăm o analiză a discursului textual drept o realitate sincronico-dinamică prin prisma coordonatelor real-ireal.

Caracterul științific-novator al lucrării constă în examinarea critică, comparată și analitică a discursului textual al lui Victor Ion Popa. Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării sunt determinate de perspectiva interpretărilor pe care le deschide prezenta lucrare. Rezultatele cercetării prezintă importanță mai ales în plan teoretic, servind ca bază pentru viitoare interpretări.

**Cuvinte-cheie:** atitudine, comunicare, discurs, biografie, individ, registru tematic, receptare critică, romanul românesc interbelic, dramaturgie, dramatologie, teatrologie, intertextualitate.

---

<sup>3</sup> Jean-Louis Baudry, *Scriitură, ficțiune, ideologie în Pentru o teorie a textului*, traducere de Adriana Babeți și Delia Șeșteanu-Vasiliu, București, Ed. Univers, 1980.

## Bibliografie

### I. Bibliografia operei:

#### Ediții princeps:

- Popa, Victor Ion, *Ciuta, piesă în trei acte*, București, 1923.
- Popa, Victor Ion, *Floare de oțel, roman de război*, București, 1930.
- Popa, Victor Ion, *Mușcata din fereastră, un fel de comedie în trei acte*, București, 1930.
- Popa, Victor Ion, *Velerim și Veler Doamne*, București. (ed. succesive: 1938; 1942; 1945; 1963, cu o pref. de V. Moglescu, 1970; cu o postfață de N. Ciobanu, 1974), 1933.
- Popa, Victor Ion, *Cuiul lui Pepelea*, București, 1935.
- Popa, Victor Ion, *Sfârlează cu fofează*, București, 1936.
- Popa, Victor Ion, *Povestiri cu prunci și cu moșnegi*, București, 1936.
- Popa, Victor Ion, *Ghicește-mi în cafea. Mic roman urmat de alte mici romane și de altele mai mici, pur și simplu*, București, 1938.
- Popa, Victor Ion, *Maistorașul Aurel, ucenicul lui Dumnezeu*, București, 1939.
- Popa, Victor Ion, *Bătaia, nuvele și schițe*, București, 1942.

#### Ediții consultate:

- Popa, Victor Ion, *Mironosițele*, Editura F.C.R., Cartea Satului, București, 1939.
- Popa, Victor Ion, *Bătaia*, Editura Vremea, București, 1942.
- Popa, Victor Ion, *Povești cu prunci și cu moșnegi*, Biblioteca pentru toți, București, 1943.
- Popa, Victor Ion, *Cântecele mele...*, Editura Boema, București, 1946.
- Popa, Victor Ion, *Velerim și Veler Doamne, Floare de oțel*, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1958.
- Popa, Victor Ion, *Scrieri despre teatru*, Editura Meridiane, București, ediție îngrijită de V. Mândra și Sorin Popa, 1969.
- Popa, Victor Ion, *Ghicește-mi în cafea*, Editura Minerva, București, 1972.
- Popa, Victor Ion, *Un om îndurerat. Nuvele și povestiri*, Editura Cartea Românească, București, 1973.
- Popa, Victor Ion, *Mic îndreptar de teatru*, ediție îngrijită, note, comentarii și postfață de Virgil Petrovici, București, 1977.

Popa, Victor Ion, *Teatru*, Vol. I – II, antologie, prefată și note de Valeriu Râpeanu, Editura Minerva, București, 1984.

Popa, Victor Ion, *Sfârlează cu fofează*, Editura Ion Creangă, București, 1986.

## II. Bibliografie critică și tematică:

Adam, Jean Michel, Revaz, Francoise, *Analiza povestirii*, Institutul European, Iași, 1999.

Albérès, R.-M., *Istoria romanului modern*, în românește de Leonid Dimov, cu o prefată de Nicolae Balotă, Editura Pentru Literatură Universală, București, 1968.

Alexandrescu, Sorin, *Privind înapoi modernitatea*, Editura Univers, București, 1999.

Aristotel, *Poetica*, EARPR, București, 1965.

Artaud, Antonin, *Teatrul și dublul său*, traducerea Voichița Sasu și Diana Tihu-Suciu, Editura Echinocțiu, Cluj-Napoca, 1997.

Barthes, Roland, *Romanul scriiturii*- antologie, traducere de Adriana Babeți și Delia Șepețean-Vasiliu, Editura Univers, București, 1987.

Baudrillard, Jean, Guillaume, Marc, *Figuri ale alterității*, Editura Paralela 45, București-Pitești, 2002.

Berechet, Lăcrămioara, *Modele cultural-literare la marginea imperiilor. Eseu despre romanul românesc interbelic*, Ovidius University Press, Constanța, 2009,

Brădățeanu, Virgil, *Comedia în dramaturgia românească*, București, 1970.

Burgos, Jean, *Imaginar și creație*, coordonatori Muguraș Constantinescu și Elena-Brândușa Streiciuc, prefată de Muguraș Constantinescu, volum tradus în cadrul Cercului traducătorilor din Universitatea „Ștefan cel Mare”- Suceava, traducere de Irina Proțop, Bianca Năforeanu, Alexandra Luchian, Emilia Colescu, Daniela Oprea, Olga Ganevici, Gina Puică, Sorin Enea, Nicolae Buchman, Marius Roman, Elena Moțoc, Andreea Bernicu, Cristina Băhnărel, Mihaela Bodaș, Veronica Cristea, Iulian Toma, Maria Alexa, Anca Burgheaua, Giuliano Sfichi, Camelia Capverde, Editura Univers, București, 2003.

Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini pâna în prezent*, ediție fascimilă, Editura Semne, București, 2003.

Călinescu, George, *Principii de estetică*, Editura Junimea, Iași, 1996.

Călinescu, Alexandru, *Interstiții*, Editura Polirom, Iași, 1998.

Ceucă, Justin, *Teatologia românească interbelică.. (Aspecte teoretice)*, Editura Minerva, București, 1990.

- Comloșan, Doina, Borchin, Mirela, *Dicționar de comunicare (lingvistică și literară)*, vol. I, Editura Excelsior Art, Timișoara, 2003.
- Constantinescu, Pompiliu, *Scrieri*, Vol. IV, Editura Minerva, București, 1970.
- C. Corciovescu, V. Râpeanu, *Cinema... un secol și ceva*, Editura Curtea Veche, 2003.
- Cornea, Paul, *Introducere în teoria lecturii*, Editura Minerva, București, 1988.
- Creția, Petru, *Oglinzile*, Editura Humanitas, București, 2005.
- Cristea, Ștefan, *Victor Ion Popa*, Editura Minerva, București, 1973.
- Crișan, Sorin, *Teatrul, viață și vis. Doctrină regizorală. Secolul XX*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2004.
- Croce, Benedetto, *Estetica privită ca știință a expresiei și lingvistică generală. Teorie și istorie*, traducere de Dumitru Trancă, studiu introductiv Nina Facon, Editura Univers, București, 1971.
- Crohmălniceanu, Ov. S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, Vol. III, Editura Minerva, București, 1975.
- Dănăilă, Natalia, *Magia lumii de spectacol (măști, păpuși, actori, marionete)*, Editura Junimea, Iași, 2003.
- Deleanu, Horia, *Arta regiei teatrale*, Editura Litera, București, 1987.
- Drîmba, Ovidiu, *Teatrul de la origini și până azi*, Editura Albatros, 1973.
- Ducrot, Oswald, Schaeffer, Jean-Marie, *Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului*, EPL, București, 1996.
- Eco, Umberto, *Lector în fabula. Cooperarea interpretativă în textele narative*, în românește de Marina Spalas, prefață de Cornel Mihai Ionescu, Editura Univers, București, 1991.
- Eliade, Mircea, *Profetism românesc. Itinerariu spiritual*, vol. I., Editura Roza Vânturilor, București, 1990.
- Encică, Victoria, *Take, Ianke și Cadâr: Identități în oglindă*, Brăila, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, 2011.
- Faguet, Emile, *Drama antică. Drama modernă*, traducerea Crina Coșoveanu, Editura enciclopedică română, București, 1971.
- Ferreol, Gilles; Jucquois, Guy, *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, traducerea Nadia Farcaș, Editura Polirom, Iași, 2005.
- Friedrich, Hugo, *Structura liricii moderne de la mijlocul secolului al XIX-lea până la mijlocul secolului al XX-lea*, traducere de Dieter Fuhrmann, Editura Pentru Literatură Universală, București, [1956], 1969.

Gaman, Ramona, Mutoiu, Lăcrămioara, *Propedeutica și pragmatica textului dramatic*, Editura Versus, Iași, 2006.

Genette, Gérard, *Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune*, Editura Univers, București, 1994.

Ghițulescu, Mircea, *Istoria literaturii române. Dramaturgia*, Editura Tracus Arte, 2008.

Giurescu, Dinu, C., Matei, Horia C., Nicolescu, Nicolae C., Popa, Marcel D., Rădulescu, Gheorghe, Stănciulescu, Alexandru, coordonare: Giurescu, Dinu, C., *Istoria României în date*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București.

Kristeva, Julia, *Problemele structurării textului în "Pentru o teorie a textului. Antologie Tel-Quel 1960-1971"* (ed. Adriana Babeți), Editura Univers, București, pp. 250-272.

Liiceanu, Gabriel, *Tragicul. O fenomenologie a limitei și depășirii*, ediția a doua, revăzută, Editura Humanitas, București, 1993.

Lovinescu, Eugen, *Istoria literaturii române contemporane, 1900 – 1937*, Editura Minerva, București, 1989.

Lovinescu, E., *Opere, IX, vol. I*, Ediție îngrijită de Maria Simionescu și Alexandru George, note de Alexandru George, Editura Minerva, București, 1992.

Lukâcs, Georg, *Teoria romanului*, în românește de Viorica Nișcov, Editura Univers, București, 1977.

Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.

Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, Editura 100+1 Gramar, București, 2004.

Manolescu, Nicolae, *Metamorfozele poeziei. Metamorfozele romanului*, Editura Polirom, Iași, 2003.

Marinescu, Eugen, *Din presa literară românească (1918-1944)*, Ediție îngrijită, prefată și note de Eugen Marinescu, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Albatros, București, 1986.

Marino, Adrian, *Dicționar de idei literare*, Editura Eminescu, București, 1973.

Mândra, V., *Victor Ion Popa*, Editura Albatros, București, 1975.

Melchior-Bonnet, Sabine, *Istoria oglinzii*, traducere de Luminița Brăileanu, Editura Univers, București, 2000.

Mihail, Jean, *Filmul românesc de altădată*, București, 1967.

Mincu, Marin, *O panoramă a poeziei românești din secolul al XX-lea (de la Alexandru Macedonski la Cristian Popescu)*, Editura Pontica, Constanța, 2007.

- Momescu, Mona, Ologu, Alina, *Introducere în teoria literaturii. Note de curs*, Editura „Ovidius” University Press, Constanța, 2000/2001.
- Negoîtescu, Ion, *Istoria Literaturii Române*, Vol. I, Editura Minerva, București, 2001.
- Noica, Constantin, *Sentimentul românesc al ființei*, Editura Humanitas, București, 1996.
- Pavis, Patrice, *Dictionnaire du théâtre: thèmes et concepts de l'analyse théâtrale*, Editure Sociales, Paris, 1986.
- Petrescu, Camil, *Opinii și atitudini*, ediție îngrijită și prefată de M. Bucur, Editura Cartea românească, București, 1962.
- Piru, Al., *Istoria literaturii române de la început până azi*, Editura București, 1981.
- Rotaru, Ion, *O istorie a literaturii române. Epoca dintre cele două războaie*, vol. IV, Editura Porto-Franco, Galați, 1997.
- Rotund, Nicolae, *Tudor Arghezi- Prozatorul*, Editura Ex- Ponto, Constanța, 1996.
- Săndulescu, Al., (coordonator), *Dicționar de termeni literari*, București, Editura Academiei, 1976.
- Sebastian, Mihail, *Întâlniri cu teatrul*, Ediție îngrijită și introducere de Cornelia Ștefănescu, București, 1968.
- Stanislavsky, K. S., *Munca actorului cu sine însuși (însemnările zilnice ale unui elev)*, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1955.
- Tiutiuca, Dumitru, *Pentru o nouă Teorie Literară*, Editura Timpul, Iași, 2005.
- Tomuș, Mircea, *Romanul romanului românesc. Despre identitatea unui gen fără identitate; romanul ca personaj al propriului său roman*, vol. II, Editura 100+1, Gramar, București, 2000.
- Valette, Bernard, *Romanul. Introducere în metodele și tehnicile moderne de analiză literară*, traducere și adnotări de Gabriela Abăluță, Editura Cartea Românească, București, 1997.
- Vodă, Căpușan, Maria, *Dramatis personae*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980.
- Ubersfeld, Anne, *Lire le théâtre*, Paris, Editure Sociales, 1977.
- Ubersfeld, Anne, *Termenii cheie ai analizei teatrului*, Editura Institutul European, București, 1999.
- Zamfirescu, G. M., *Mărturii în contemporaneitate*, București, 1938.
- Zamfirescu, George Mihail, *Teatru*, București, 1983.

### III. Articole din presă

Petrescu, Camil, *Victor Ion Popa*, în “Universul literar”, nr. 275, 1927

Jianu, Ionel, *Victor Ion Popa* în “Vremea”, nr. 84, 1929.

Sadoveanu, Marin Ion, *Mușcata din fereastră*, în “Gândirea”, nr. 11, 1929.

I. Constantinescu, *Teatrul Ventura: “Lu” comedie în 3 acte* de Franz Molnar în “Ordinea”, 15 oct. 1931 (despre regizor)

Zamfirescu, George Mihail, *Take, Ianke și Cadâr* în “Gândirea”, nr. 4, 1932.

Georgiu, Ion Sân, *Take, Ianke și Cadâr* în “Secolul”, nr. 8, 1932.

Gh. Andreescu, “*Mușcata din fereastră*” de V.I.Popa în “Rampa”, 27 martie 1932.

Dem. Theodorecu, *Take, Ianke și Cadâr* de V.I.Popa în “Cuvântul”, 30 martie 1932.

V. Timuș, *Take, Ianke și Cadâr* de V.I.Popa în “Rampa”, 27 martie 1932.

Motru, C. Rădulescu, *Mușcata din fereastră* în “Analele Societății Academice Române”, partea administrativă și dezbaterile, t LIII, 1932-1933.

Șuluțiu, Octav, *Velerim și Veler Doamne* în “România literară”, nr. 88, 1933.

Pompiliu Constantinescu, *Velerim și Veler Doamne* în “Vremea”, nr. 316, 3 decembrie 1933.

Nicolae Roșu, *Velerim și Veler Doamne și Floarea de oțel* în “Vremea”, nr. 330, decembrie 1933.

Șerban Cioculescu, *Romanul românesc 1933*, în “Cronica”, an I, nr. 2 februarie, 1934.

Ov. Papadima, “*Sfârlează cu fofează*” în “Curentul”, 4 iunie 1936.

Radu N. Beligan, “*Răzbunarea sufleurului*”, o glumă de culisă în trei acte de V. I. Popa în “Însemnări ieșene”, 1 aprilie 1937.

Bell, Vivian (Ionel Jianu), *Cu Maria Mohor și Victor Ion Popa în intimitate* în “Revista Română”, nr. 6014, 1938.

Protopopescu, Dragoș, “*10 000 000*” în “Gândirea”, nr. 10, 1941.

Piru, Al., *Victor Ion Popa* în “Națiunea”, nr. 1, 1946.

I. Vas, *De la “Revizorul” la “Mușcata din fereastră”*: Date din viața lui V.I.Popa în “Bis”, 6 aprilie 1946.

I. Massof, *Despre Victor Ion Popa*, “Gazeta Literară”, nr. 14, 10 martie 1956.

I. M. Sadoveanu, *Note despre începuturile regiei românești* în “Teatrul”, 5 oct. 1956.

Ștefan Cristea, *Teatrul lui Victor Ion Popa* în “Viața Românească”, nr. 10, oct. 1956.

H. Oprescu, *V. I. Popa* în “Tânărul scriitor”, nr. 3, 1957.

- Râpeanu, Valeriu, *Teatru* în “Gazeta literară”, nr. 15, 1959.
- Vârgolici. Teodor, *Teatru* în “Luceafărul”, nr. 3, 1959.
- Eugen Iacobi, *V. I. Popa, desenator* în “Viața românească”, nr. 11, 1963.
- G. Parfene, *V. I. Popa și revistele bârlădene “Florile dalbe” și “Graiul nostru”* în “Studii și cercetări științifice”, nr. 11, 1963.
- Călin Căliman, *Victor Ion Popa. Pornind de la un spectacol timișoreana cu “Răzbunarea sufleurului”* în “Contemporanul”, nr. 20 (970), 14 mai 1963.
- I. Sava, *V. I. Popa* în “Îașul literar”, nr. 12, 1965.
- Radu Beligan, *V.I. Popa, 10 de ani de la moarte* în “Contemporanul”, nr.12, 1966.
- Vicu Mândra, *Victor Ion Popa între teoria și practica spectacolului* în “Teatrul”, nr. 3, 1966.
- I. Mărășescu, *V.I. Popa, Scrieri despre teatru* în “Ramuri”, nr. 10, 1969.
- Șerban Cioculescu, *Proteicul V.I. Popa* în “România Literară”, nr. 1, 1970.
- N. I. Popa, *Realitate și transfigurare* în “Cronica”, nr. 7-8, 1972.
- M. Constantinescu, *Victor Ion Popa-Le gand carrfour*, “Revue Roumaine”, 29, nr. 3, 1975.
- Alexandru Ionescu, *Victor Ion Popa*, “Cronica”, 11, nr.22, 1976.
- Constantin Dumitrache, *Un “poligraf pasionat”* în “Ramuri”, nr. 9, 1986.
- Ionuț Niculescu, *Un pionier al teatrului pentru copii*, “Teatrul”, nr. 7-8, 1986.
- Faifer, Florin, *Victor Ion Popa, dramaturgul*, în “Convorbiri Literare”, nr. 10, 2005.

#### **IV. Surse electronice**

Informații preluate de la Jean Monnet European Centre of Excellence - University of Trento [www.soc.unitn.it /poloeuropeo](http://www.soc.unitn.it/poloeuropeo).